

Aidiyetin İdeolojisi ve “Karşıyaka’lı Olmak” Üzerine Bir Deneme

Mahmut Tuğrul Kırmızı
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi
www.tuqrulkirmizi.com

28 Mart 2004 tarihinde yapılan ve ülke çapında yerel yönetim kadrolarını belirleyen seçimler “Planlamada Demokratik Kitle Katılımı” ve “Kentsel Estetik Bağlamında Estetiğin İdeolojisi” konularında kazandığımız düşünsel birikimi gözden geçirmek için iyi bir fırsat oluşturdu. Ülke genelinde medyada “Demokratik Kitle Katılımı” sağlanması bağlamında gerçekleştirilen benzeri çalışmalara paralel olarak İzmir Metropolitan Alan Belediyeleri başkan adayları ile birlikte yaptığımız çok sayıda TV programları süresince söz konusu adayların kent mekanına yönelik projeleri halkın bilgisine sunuldu ve çeşitli açılardan incelenip irdelendi. Her biri yaklaşık olarak 5 saat süren bu programlara kamuoyunun gösterdiği yoğun ve yakın ilgi ile birlikte her oturumun “Planlamada Demokratik Kitle Katılımı” sürecine katkıda bulunacak birer çalışma gurubu etkinliğine dönüştüğü belirlenmiştir.¹

Sözü edilen programlarda yerel yönetim başkan adaylarının projelerini anlatırken “neyin güzel olduğu” konusundaki söylemlerinde ciddi sıkıntılara düştüklerini izledik. Adaylar “neyin güzel olduğu” konusunu irdelerken doğal olarak “neyin ahlaki olduğu”nu da anlatmak durumunda kaldılar. Ne var ki her iki kavram için de belirgin ve ciddi kuramsal referanslar verme konusunda zorlandıklarını gördük. Böylece referanslarını yitirmiş önermelerin giderek sadece “rhetoric – güzel konuşma sanatı” çerçevesinde anlamsızlaştıklarını görmek olanağını da bulduk. Ülkemizde özgün referanslarını yitirmekte olan toplumsal yapılanmaların içine düştüğü kavram karmaşası giderek homojen ve sürekli bir felsefe yetersizliği durumuna dönüşüyor. Bu durumun doğal yansıması olarak yönetsel yapılanma içinde çeşitli düzeylerde iktidara talip olan kişiler dahi düşünsel projeksiyonlarını kamu oyuna anlatırken ideolojik kavramlaşmalardan yalıtılmış “steril” bir görünüm vermeyi tercih ediyorlar. Halbuki özellikle “Kentsel Estetik” konusundaki söylemler “Estetiğin İdeolojisi” ile birleşik bağlamda ele alınmaz ise gereğince anlaşılıp irdelenemezler.

Kentsel mekan içinde “Aidiyet” olgusu “Estetik” ve “Ahlak” ile ilgili kavramlaşmaların bileşkesinde algılanabilir. Bu alanda yapılacak bilimsel irdemelerin modernist kurallara dayandırılmayacağı konu ile ilgili araştırmacılar tarafından bilinmektedir. Başka bir deyişle “Estetik” ve “Ahlak” bağlamında “Kente Aidiyeti” tartışırken referansımız “Evrensel Doğrular” değil, bakış noktamızı belirleyen “İdeoloji” olmalıdır.

Sözün bittiği yerde şiir her şeyi daha iyi anlatır. Ustanın elinde “Kente Aidiyetin İdeolojisi” aşağıdaki dizelerde billurlaşıyor:

EVLER

evler tek katlı da olabilir yüz katlı da

iş bunda değil

yeter ki sokaklarımızı ezmesinler yeter ki temiz çevik güler yüzlü görsünler hizmetimizi

çıplak duvarlara diyeceğim yok taze ve canlıysalar

dar pencereler giyotini hatırlatır bana

pencere dost sözü gibi rahat ve geniş olacak

ağaçsız asfaltı sevmiyorum

parklarda göller göllerde ak kara kuğular olabilir hatta ara sıra bando mızıka

ama en önemlisi parklarda öpüşülebilmeli

aptal ölü ellerini operette arya söylemiş gibi açmış mankenleri sevmiyorum

taştan ve tunçtan insanları sevmiyorum

tabanlarından inip aramızda dolaşmıyorlarsa

bankaları ve hükümet konaklarıyla övünen şehirleri sevmiyorum

sevdiğim şehirler sağlık evleriyle övünenlerdir çocuk bahçeleriyle övünen şehirler

24 Mayıs 1962, Moskova

Nazım Hikmet

“Karşıyaka’lı” olmak “İzmir’li” olabilmek ile mümkündür. İzmir’in ideolojisinden soyutlanmış vizyonsuz bir hoyratlık ile düzenlenmiş meydanlarında resmi söylemin bando mızıkası çalabilir ama o meydanlarda sevgililer öpüşemezler. Böylece örneğin İzmir’in yeniden düzenlenmiş Konak Meydanı emekçi yığınların kucağında toplanmasından korkan bir geçit alanı olarak “emperyalizmin agorafobisinden” kaynaklanmış kişiliksizliği sergiler.² Bankaları ve hükümet konakları ile kasılan bir şehir olarak İzmir de kentlisine “İzmir’lilik” konusunda geliştirebileceği bir aidiyet algılamasının ipuçlarını artık veremez. Şehrin sokaklarına bir vizyon bütünlüğünden yoksun olarak rastgele serpiştirilmiş heykeller, yani taştan ve tunçtan insanlar bir türlü İzmir’linin zihninde yaşamın tamamlayıcı parçaları olamazlar. Dizelerde belirtildiği gibi “tabanlarından inip aramızda dolaşamazlar”. “Karşıyaka’lı” olmak “Alsancak’lı, Buca’lı, Şirinyer’li, Eşrefpaşa’lı” olanların varlığı ile mümkündür. Oysa örneğin Buca’nın ortasında Buca’nın kadim tarihi ve mirası ile ne alakası olduğunu bir türlü anlayamadığımız bir Mevlana heykeli taştan ve tunçtan gövdesi ile boş yere “Buca’lı Mevlevi’leri” çağırıyor. Evet Mevlana düşüncesi evrenseldir ama her evrensel vizyonu geçerli bir sebep olmadan şehrin çeşitli yerlerinde ve halkın planlamaya demokratik katılımından bağımsız olarak taş ve tunca çevirmeye başladınız mı nerede durulacağını bilmek olanaksızlaşır. Ney sesine gönül düşürmüş bizim gibi pervaneler de "Ölümümüzden sonra mezarımızı yerde aramayınız! Bizim mezarımız âriflerin gönüllerindedir".diyen bir canın cismine neden bu kadar anlamsız bir vurgu yapıldığını bir türlü anlayamazlar. Üstelik ve bu aymazlığın doğal bir uzantısı olarak Buca’nın kadim “Levanten Kültürü” küllerinden canlanıp bize kendisini ne sebeple yok saydığımızı da sormaya başlar. Ölen ile ölünmez ama geçmişin varlığını koruyan değerleri bizimle birlikte yaşarlar. İzmir’in kültürel mirası içinde örneğin 19. Yüzyılın ilk yarısında Fransız gezginlerin bakış açısından İzmir’in töreleri ile de halkı ile de Türkiye’ye ait olmadığı söylenebiliyorsa³ bu gerçek ile yüzleşmek bilimsel açıdan hiç de güç sayılmamalıdır. Bilim gerçeklerden utanmaz, gerçeği, saf gerçeği ve sadece gerçeği araştırır.

ANI

Bir çift güvercin havalansa
Yanık yanık koksa karanfil
Değil bu anılacak şey değil
Apansız geliyor aklıma

Nerdeyse gün doğacaktı
Herkes gibi kalkacaktınız
Belki daha uykunuz da vardı
Geceniz geliyor aklıma

Sevdiğim çiçek adları gibi
Sevdiğim sokak adları gibi
Bütün sevdiklerimin adları gibi
Adiniz geliyor aklıma

(.....)

Melih Cevdet Anday

Evet, Melih Cevdet böyle diyor. Sevdiği sokak adlarını sevdiği çiçek adlarının ve bütün sevdiklerinin adlarının yanına koyuyor. Şehrin hafızasını yansıtan sokak adları ne kadar güzeldir. Sokak adları değiştirildiğinde şehir hafızasından bir parçayı kaybeder, hatıralar susar. Geçmişteki bir olayın izi silinir. Bir gelenek unutulur. Şehrin o bölgesine adını vermiş olan bir hatıra bir daha geri gelmemecesine hafızalardan yok olur. Halbuki korunacak olan “hatıralardır.”⁴ Bizim hatıralarımız, bizim. Bin bilmemkaç numaralı bir sokağı nasıl sevebilirsiniz? Rakam ve numaralardan ibaret bir semt nasıl sizin semtiniz olabilir? “Bostanlı” semti eski adı olan “Papaz” ile anılsa idi daha mı az “İzmir’li” ve “Türk” olurdu? Orada tepedeki kiliseyi ve içinde yaşamış papazı kentin hafızasından silerek neyi koruyoruz? Karşıyaka adından gelen bir olumsuz nitelik ile esas yerleşme olduğu varsayılan bir kent parçasının “karşısındaki” durumunu kendisini “ötekileştirerek” alıyor. Karşıyaka’nın eski ismi olan “Cordeliu” veya “Cordelio”, tarihsel açıdan kanıtlanmamış da olsa “Coeur de Lion’ – Aslan Yürekli” kelimesi ile bağlantısını kentlinin hafızasında bir şekilde sürdürüyordu. Zaman geçti, isimler değişti, kentlinin aidiyetinin referansları olan hatıralar unutturuldu. Günün birinde “Karşıyaka” adı yerine de şimdilerde moda olan deyim ile “dijital – sayısal” bir saçmalık gelir ise hiç şaşmamalı.

28 Mart 2004 tarihli yerel yönetim seçimlerinde adaylardan biri olarak canlı yayında karşılıklı görüştüğümüz Sayın Cevat DURAK seçim vaatleri arasında yer alan dünya figürlü anıt projesi ve bağlantılı rekreasyon alanlarının yapımını başlattı. Böyle projeler doğal olarak kamuoyunda yoğun ve yaygın bir tartışma ortamını da beraberlerinde getirirler ve getirmelidirler. Önemli olan söz konusu tartışma ortamının “Kente Aidiyet” bağlamında “İzmir’lilik” ve “Karşıyaka’lılık” ile ilgili kavramlaşmalara olumlu katkıda bulunmasıdır. İzmir Kenti Konak Meydanı’ndaki Saat Kulesi’nden bu yana kent kimliği ve kentlinin yaşadığı kente aidiyeti konusunda herhangi bir anıtsal başarıyı gerçekleştirilemedi. Şimdi bu yeni anıt ve bağlantılı rekreasyon alanlarının “Planlamada Demokratik Kitle Katılımı” bağlamında yeni bir nefes olabilmesi için gereken bütün çaba sarf edilmelidir. Buca’daki “Mevlana” heykeli İzmir Kent Kültürü ile bağlantısı tam olarak anlaşılabilen bir mistisizmi sergilerken “Toprak, Su ve Ateş” üçlemesinin üzerinde yükselen seküler bir dünya anıtı İzmir Kenti’nin Global Kültüre çağdaş katkısını simgeleyebilir. Ne var ki bu katkı kentliye anlatılmalı ve kentli ile paylaşılmalıdır. Böyle bir paylaşım gerçekleştirilirse “Karşıyaka’lı” da bu anıttaki “ekvator” platformu üzerinden kentini ve “Karşıyaka’yı” seyrederken içinde yaşadığı kente aidiyetini gereğince algılayabilir. Böyle bir yarar sağlanırsa oldukça yüksek maliyetli bu projeye harcanan kaynaklar “kente aidiyetin ideolojisini” belirleyen bir yatırım bünyesinde anlam kazanacaklardır.

Şimdi Sayın Cevat DURAK’tan bir dileümüz var. Gelecek yılbaşında kentimizi kendisi ile birlikte bu anıttaki seyir platformu üzerinden izleyelim. Bu seyir sırasında “İzmir’li” ve “Karşıyaka’lı” olmak üzerine konuşalım. Türkiye’nin en aydın kentinin ışıkları bize ulaşsın, her yer ışık olsun.

¹ **Kırmızı, M. T.**, "*Açık Kod İle Yazmak ve Kentsel Estetiğin İdeolojisi*" Yapı Dergisi, ISSN 1300 - 3437 - 45, İstanbul, No: 272, Temmuz 2004, s. 43 - 56.

² **Kırmızı, M. T.**, "*Estetiğin İdeolojisi Bağlamında Bir Vaka Çalışması - Konak Meydanı / İzmir*" Yapı Dergisi, ISSN 1300 - 3437 , İstanbul, No: 288, Kasım 2005, s. 42 - 46.

³ **Forbin Kontu Charles Reynaud, Olaf Yaranga, Gürhan Tümer (Ter.)**, "*19. Yüzyılın İlk Yarısında Fransız Gezginlerin Anlatımında İzmir*". İzmir Büyük Şehir Belediyesi Kent Kitaplığı Dizisi, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları 20

⁴ **Kırmızı, M. T.**, "*Otoyola Ezdirilmek İstenen Kordon / İzmir - Kültürel, Tarihsel ve Doğal Değerlerin ve Hatıralarımızın Korunması Bağlamında Bir Vaka Çalışması*" Yapı Dergisi, ISSN 1300 - 3437 - 45, İstanbul, No: 252, Kasım 2002, s. 51 - 56